

ROBERT KOLEJ MÜDÜRÜ DR. GATES'İN PARİS  
SULH KONFERANSI DOLAYISI İLE  
GÖNDERDİĞİ BİR MEKTUP

Mine SÜMER

Bu mektup Yale Üniversitesi Mendell House arşivi vesikaları arasında bulunmaktadır<sup>1</sup>; 1919 senesinde Robet Kolej Müdürü Dr. Gates<sup>2</sup> tarafından Paris'teki arkadaşı Prof. Lybyer'e gönderilmiştir. Mektup, Dr. Gates'in Türkiye'deki azınlıkların korunması için ne gibi tedbirlere başvurulması gerektiği üzerindeki görüşlerini belirtmektedir.

Mektubun metni şudur:

Robert College  
March 2, 1919

Prof. Albert H. Lybyer  
Paris  
Dear Prof. Lybyer

.....<sup>3</sup>

I think that the crux of the near East question is not the Armenians but the Turks. The attention of the Peace Conference should be centered upon giving the Turks a good government rather than upon delivering the Armenians and Greeks from the Turkish Government.

<sup>1</sup> Colonel Meudell House arşivi, Yale Üniversitesi (House Drawer), nr. 31, 240.

<sup>2</sup> Dr. Gates, 1857 de Şikagoda doğdu. Beloit Kolejinden mezun oldu. Teoloji tahsilini tamamladıktan sonra kendisine Türkiye'de vazife teklif edildi. O sıralarda 24 yaşında olan Dr. Gates, bunu kabul ederek Amerikan heyeti ile beraber Türkiye'ye geldi. Yirmi sene Mardin'de misyonerlik yaptı. Türkçeyi öğrendiği gibi Harput'ta bulunduğu esnada Ermeniceyi de öğrendi; 1903'te kendisi Robert Kolej müdürlüğüne atandı ve 1903 den 1932 ye kadar 29 yıl süre de bu görevde kaldı. Dr. Gates 1922 senesinin Kasım ayında Lozan'daki Amerikan heyeti temsilcilerinden Amiral Bristol'un müşavirliğine getirilmiştir.

<sup>3</sup> Mektubun başında, hususi mahiyetteki bazı sözler metinden çıkarılmıştır.

Because it will be of little profit to establish an Armenia, more than half of whose people will be Turks, if alongside of this new state there remains a Turkey of the old type.

The English fear of the effect upon the moslems of India of the partition of Turkey and the transfer of the Caliphate to the Arabs is, I believe, a bugbear. I do not believe that Pan Islamism has any real power. Turkey is in a bad way. The Sultan and the Crown Prince are honest and desire reform but they have no power. The party of Union and Progress is still the only party having an extensive organization, abundant funds and power all through the country. We can not expect reform from the Turks. The only hope for them and for the country lies in bringing the Turks under a really efficient control. A strong Nation alone can do this. The French are doing all in their Power to obtain dominance here. But the people distrust them because they say: They will govern us in the interest of France. England could do it but she has already so much that it might not be wise for her to undertake it. The English do their job remarkable well. If the United States would undertake it that would command almost universal approval, but it seems to me most unlikely that they will consent. The main point is this: Unless you provide a good government for Turkey you fail to solve this problem. Anything short of this spells failure.

Now coming to the question of Armenia, I find a growing opinion among those in authority here who have studied this question that Turkey ought not to be split up into various principalities.

It would be a great disappointment to the Armenians and to their friends if the Peace Conference should fail to give them an independent state, and yet the difficulties grow upon you as you study the question. The Armenians are scattered all over the Ottoman Empire. They are few in number and very weak. They can not maintain themselves in "Armenia". Some other nation must protect them and nurse them through a long infancy. Would it not be wiser and better for the protector to undertake the task for the whole country, utilizing all elements as officials, fostering industries and education, and giving opportunity for the progressive elements in the country to forge ahead? The position of such a protective Power would be a very much stronger if it had Constantinople for its seat of government with its unrivalled advantages.

I do not believe that you can partition the country out between several mandatories without falling into the danger of exploitation of their spheres of interest for their own benefit.

It comes back again to the same point. To save the Armenians and Greeks you must save the Turks also. You must go right to the heart of the problem. Why do the Armenians suffer? Because of the Turks. What are the chief causes of the oppression of the Christians by the Turks? Bad religion and bad government; the Turks also suffer terribly from bad government. Let the Peace Conference centralize its thinking on this point first of all. How shall we establish a good government in Turkey then take up the questions of Christian nationalities in Turkey afterwards.

#### Mektubun Türkçesi

Fikrimce Yakın Doğu meselesinin özünü Ermeniler değil Türkler teşkil etmektedir. Sulh Konferansının dikkati Ermeniler ve Rumların Türk idaresinden kurtarılmasından ziyade Türklere iyi bir idare şekli temin etmeye çekilmelidir. Nufusunun yarısından fazlası Türk olan bir yerde Ermeni devletinin kurulması ve kurulacak olan yeni devletin yanı başında eski şekilde bir Türk devletinin bulunmasından çok az fayda sağlanabilir.

İngilizlerin Türkiyenin parçalanması ve Hilâfetin Arablara geçmesi ile bunun Hindistandaki müslümanlar üzerinde yapacağı etkiden korkmaları hayaldir. Pan İslamizimin her hangi bir kuvvete sahip olduğuna inanmıyorum. Türkiyenin durumu kötüdür. Sultan ve Veliâht namuslu insanlar ve reform arzu ediyorlar ise de kuvvetleri yoktur. Geniş bir teşkilatı ve bol mâli kaynakları olan ve bütün memlekette kuvvetli bir durumda bulunan İttihat ve Terakki cemiyeti hâla yegâne partidir. Biz Türklerden islâhat bekliyoruz. Türkler ve memleketleri için biricik ümit onları hakiki müessir bir kontrol altına sokmaktır. Kuvvetli bir devlet tek başına bunu yapabilir. Fransızlar bütün kuvvetleri ile burada bir müstemleke kurmağa çalışıyorlar. Fakat Türk halkı itimat etmeyip şöyle söylüyorlar: Fransızlar bizi kendi menfaatleri için idare edecekler. İngiltere bunu yapabiliyordu, fakat zaten o okadar meşgul ki, bunu deruhte etmek onun için akıllı bir iş olamaz. İngilizler kendi işlerini dikkate değer şekilde iyi yaparlar. Eğer Birleşik Devletler bu işi yapmağa kalksa bütün devletlerin

tasvibini görürdü. Bana öyle geliyorki eyalet devletleri bu işi üzerine almağa razı olmayacaktır. Esas mesele şudur: Türkiye'ye iyi bir idare şekli temin edilmedikçe, bu meseleyi hal etmiş olmayacaksınız. Bu sağlanmadıkça başarıya ulaşılmayacaktır.

Şimdi Ermeni meselesine gelelim; burada bu mesele ile meşgul olmuş selahiyet sahibi kimseler arasında gittikçe önem kazanan bir fikir, Türkiye'nin idarî bölgelere bölünmemesidir. Eğer Sulh Konferansı müstakil bir Ermeni devleti kurmağa muvaffak olamaz ise, bu, Ermeniler ve onları destekleyen müttelikler için büyük bir hayal kırıklığı olacaktır. Ama yine de insan inceledikçe bu meselenin ne kadar çetin olduğunu anlıyor. Ermeniler Osmanlı İmparatorluğunun muhtelif yerlerine dağılmışlardır. Onlar nüfusca az oldukları gibi kuvvetçe de zayıftırlar. Kendi başlarına Doğu Anadolu'da hayatlarını idame ettirmeleri mümkün olmayıp, başka bir milletin onları koruması ve uzun bir zaman beslemesi gerekmektedir. Memleketteki her kavmi unsurdan memurlar kullanarak endüstri ve eğitimi kalkındırarak ve memleketteki müterakki unsurlara imkânlar vermek suretiyle memleketin bütününe kalkındırma ve bu işi deruhte etmek koruyucu devlet için daha akıllıca ve iyi bir iş değildir? Böyle bir koruyucu devletin durumu, eğer eşsiz imkânlarla sahip olan İstanbul şehri onun idarî başkenti olursa, çok daha kuvvetlenir.

Kanaatimce, kendi menfaatlerini kendi maksatları için istismar etmek gibi bir tehlike yaratmadan memleketi bir kaç manda halinde bölmek imkânsızdır.

Gene aynı noktaya geliyorum, Ermeniler ve Rumları kurtarmak için Türkleri de kurtarmamız lazımdır. Meselenin esasına girmemiz gerekmektedir. Ermeniler neden ızdırap çekiyorlar? Tabii Türklerden. Türkler tarafından Hıristiyanlara tazyik edilmesinin başlıca sebepleri nelerdir? Fena din ve fena idare. Türkler de fena idareden son derece ızdırap çekmektedirler. Her şeyden önce Sulh Konferansı, düşüncelerini bu nokta üzerinde toplasın. Türkiye de nasıl bir hükümet kuracağız? Türkiyedeki Hıristiyan milletler meselesi ancak bu mesele halledildikten sonra ele alınabilir.